

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан філологічного
факультету

Юрій Бідзіля Юрій БІДЗІЛЯ

30 червня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРИКЛАДНЕ УКРАЇНСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.01 Українська мова та література
Освітня програма	Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Прикладне українське мовознавство» (Морфологія. Частина I) для здобувачів вищої освіти галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література освітньої програми «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність».

Розробник: *Венжинович Наталія Федорівна*, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови, завідувач кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні **кафедри української мови**.

Протокол № 12 від 26 червня 2023 року

Завідувач кафедри Наталія ВЕНЖИНОВИЧ

Схвалено науково-методичною комісією **філологічного факультету**.

Протокол № 8 від 29 червня 2023 року

Голова науково-методичної комісії Василь ШАРКАНЬ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4,5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 135	2-й	2-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання:	1-й	1-й
аудиторних – 4 самостійної роботи здобувача – 5	Лекції	
	34 год.	10 год.
	Практичні (семінарські)	
	30 год.	12 год.
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: комбінований	Самостійна робота	
	71 год.	113 год.

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Прикладне українське мовознавство (морфологія)» – засвоїти основні поняття теоретичної та практичної морфології, навчити здобувачів освіти теоретично осмислювати лінгвістичні явища, орієнтуватися в різних трактуваннях явищ морфологічної системи мови, осмислювати граматичні особливості частин мови, систему граматичних значень у кожній із них та матеріальних засобів їх вираження.

Завдання курсу морфології української мови в теоретичному плані – з'ясувати та вивчити основні поняття й категорії граматики української літературної мови, форм і моделей морфологічної будови, ієрархії мовних одиниць, що в практичному плані виявляється в таких умінь: пояснення динаміки лексико-граматичних явищ, аналіз частин мови в різностильових контекстах, нормативне використання морфологічних норм у навчальній і професійній діяльності.

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.

ЗК 3. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 10. Здатність проведення досліджень на належному науковому рівні.

ЗК 11. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 12. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 13. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

Вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких спеціальних (предметних) компетентностей:

ПК 1. Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.

ПК 2. Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.

ПК 3. Усвідомлення методологічного, організаційного та правового підґрунтя, необхідного для досліджень та/або інноваційних розробок у галузі філології, презентації їх результатів професійній спільноті та захисту інтелектуальної власності на результати досліджень та інновацій.

ПК 4. Здатність професійно застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань.

ПК 5. Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мов(и), що вивчаються(ється).

ПК 6. Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних фактів.

ПК 7. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.

ПК 8. Здатність використовувати сучасні наукові методи філологічних досліджень, добирати, аналізувати, систематизувати й синтезувати фактичний лінгвістичний; узагальнювати підсумки виконаного дослідження та формулювати його новизну; оформляти згідно зі сучасними вимогами та презентувати результати наукового дослідження в усній чи письмовій формі, послуговуючись відповідним термінологічним апаратом.

ПК 10. Здатність управляти інформацією; здатність працювати самостійно; готовність здійснювати перевірку процесів збору, аналізу і систематизації інформації на основі різних її джерел (спеціалізованої літератури, ЗМІ, перспективного наукового, творчого досвіду тощо).

ПК 11. Здатність здійснювати лінгвістичний та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів та жанрів.

ПК 13. Здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди мов(и), що вивчаються, описувати соціолінгвальну ситуацію.

ПК 14. Здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мову(и), що вивчається(ються), в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя.

ПК 15. Усвідомлення засад і технологій створення текстів різних жанрів і стилів державною та іноземною (іноземними) мовами.

ПК 17. Здатність до надання консультацій з дотримання норм літературної мови та культури мовлення.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «**Прикладне українське мовознавство**» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОПП):

ОК 5. Латинська мова.

ОК 7. Основи лінгвістики.

ОК 12. Прикладне українське мовознавство (Лексика. Лексикологія. Фонетика).

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифри ПРН
Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.	ПРН2
Організовувати процес свого навчання й самоосвіти.	ПРН3
Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.	ПРН7
Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мови (мов) і літератури (літератур), що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання в професійній діяльності.	ПРН8
Характеризувати діалектні та соціальні різновиди мов(и), що вивчаються(ється), описувати соціолінгвальну ситуацію.	ПРН9
Знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.	ПРН10
Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.	ПРН12
Використовувати мову(и), що вивчається(ються), в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя.	ПРН14
Здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.	ПРН15
Знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції обраної філологічної спеціалізації, вміти застосовувати їх у професійній діяльності.	ПРН16
Мати навички управління комплексними діями або проектами при розв'язанні складних проблем у професійній діяльності в галузі обраної філологічної спеціалізації та нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах.	ПРН18
Мати навички участі в наукових та/або прикладних дослідженнях у галузі філології.	ПРН19
Дотримуватися норм і правил академічної доброчесності.	ПРН20

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Прикладне українське мовознавство (морфологія)»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр РН
Ефективно працює з інформацією: добирає необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізує й інтерпретує її, впорядковує, класифікує й систематизує.	ПРН 2
Організовує процес свого навчання й самоосвіти.	ПРН 3

Розуміє основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.	ПРН 7
Знає й розуміє систему мови, історію мови, що вивчається, і вміє застосовувати ці знання в професійній діяльності.	ПРН 8
Характеризує діалектні та соціальні різновиди мови, що вивчається, описувати соціолінгвальну ситуацію.	ПРН 9
Знає норми літературної мови та вміє їх застосовувати у практичній діяльності.	ПРН 10
Аналізує мовні одиниці, визначає їхню взаємодію та характеризує мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.	ПРН 12
Використовує мову(и), що вивчається(ються), в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя.	ПРН 14
Здійснює лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.	ПРН 15
Знає й розуміє основні поняття, теорії та концепції обраної філологічної спеціалізації, вміє застосовувати їх у професійній діяльності.	ПРН 16
Має навички участі в наукових та/або прикладних дослідженнях у галузі філології.	ПРН19
Дотримується норм і правил академічної доброчесності.	ПРН20

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання навчання з навчальної дисципліни «**Прикладне українське мовознавство**» є:

- поточний контроль під час вивчення навчальної дисципліни, який проходить в індивідуальній, груповій, фронтальній формі. Методи поточного контролю: усний, письмовий, практичний, комп'ютерний і самоконтроль;
- метод підсумкового контролю – іспит, який проводиться у комбінованій формі. Поточний контроль знань та умінь здобувачів із навчальної дисципліни «**Прикладне українське мовознавство**» (**Морфологія. Іменні частини мови**) охоплює проведення двох модульних контрольних робіт та підсумкового контролю у формі іспиту.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми *поточного контролю*: усні відповіді, тестування та письмові домашні, самостійні роботи на практичних заняттях.

Форма *модульного контролю*: підсумковий тематичний контроль через виконання модульної контрольної роботи з тестами, письмовим завданням і усним колоквиумом; проміжний атестаційний контроль, поточний контроль за виконанням індивідуальних робіт, винесених для самостійного опрацювання.

Форма *підсумкового семестрового контролю*: іспит (*комбінована форма*) із теоретичними питаннями, письмовим завданням і тестами. Може бути виставлений за результатами балів, набраних студентом при поточному контролі на практичних заняттях, тематичному контролі, самостійної, індивідуальної роботи й підсумкової модульної контрольної роботи. Сума балів обраховується в межах 100.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне тестування та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	50	100
5	5	10	10	10	5	5		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне тестування та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	50	100
5	5	10	5	5	10	5	5		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	7	30	8	30
Тестування при тематичному оцінюванні	2	10	2	10
Письмове завдання при тематичному оцінюванні	2	10	2	10
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Зразок модульної контрольної роботи № 1

1. Теоретичне питання – 10 балів.
2. Письмове завдання: зробіть повний морфологічний аналіз усіх іменників поданого речення: *Як умру, то поховайте мене на могилі, серед степу широкого на Україні милій* (Т. Шевченко) – 10 балів.
3. 30 тестів 1, 2 і 3 рівня (30 балів). У тестах подано теоретичні та практичні питання курсу.

Зразок модульної контрольної роботи № 2

1. Теоретичне питання – 10 балів.
2. Письмове завдання: зробіть повний морфологічний аналіз підкреслених слів поданих речень: *Я скучив по тобі, де небо молоде, два наших імені розлука вполювала й з руки їх, розлучених, веде, отак довіку б їх не розлучала (М. Вінграновський) (10 балів).*
3. 30 тестів 1, 2 і 3 рівня (30 балів). У тестах подано теоретичні та практичні питання курсу.

Оцінка	Критерії оцінювання модульної контрольної роботи
«Відмінно» (45–50 б.)	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовує обов'язкову та додаткову літературу, вільно володіє науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
«Добре» (37–44,5 б.)	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовує при цьому обов'язкову літературу, володіє науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань він демонструє не достатню глибину матеріалу та аргументації, допускає при цьому деякі незначні помилки.
«Задовільно» (30–36,5 б.)	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який відтворює певну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, але не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає певні помилки.
«Незадовільно» (0–29,5 б.)	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.

За результатами контролю знань здобувачів дозволяється виставлення екзаменаційної оцінки (без підсумкового іспиту) – «відмінно», «добре» та «задовільно». Здобувач має право підвищити оцінку, складаючи іспит.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Підсумковий семестровий контроль із дисципліни проводиться у формі екзамену (письмово-усний) із такими видами завдань: 2 теоретичні питання (40 балів), 1 практичне завдання (20 балів), 20 тестів (40 балів).

Зразок екзаменаційного білета

1. Морфологія як окремих розділ граматики, її зв'язок з іншими розділами мови (20 балів).
2. Загальна характеристика прикметника як частини мови. Семантичні, морфологічні та синтаксичні особливості прикметників (20 балів).
3. Зробіть морфологічний аналіз підкреслених слів у поданому реченні: *Чутно було, як шелестить комиш шорстким листом та іноді хрусне під ногою суха очеретина (М. Коцюбинський) (20 балів).*

4. 20 тестів (40 балів). У тестах подано теоретичні та практичні питання курсу.

Шкала ECTS	Диференційована шкала	Недиференційована шкала	Мінімальний бал – максимальний бал
A	Відмінно	Зараховано	90–100
B	Добре		82–89
C	Добре		74–81
D	Задовільно		64–73
E	Задовільно		60–63
FX	Незадовільно	Не зараховано	35–59
F	Незадовільно		0–34

За результатами модульного контролю визначається підсумкова рейтингова оцінка. Оцінка за іспит визначається залежно від рейтингового балу. Загальна кількість балів, яку може отримати здобувач, – 100. Вони досягаються шляхом сумування результатів оцінок за всі види робіт.

Оцінку «**відмінно**» (**90–100 балів, А**) заслуговує здобувач, який усебічно, системно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їхнє значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової, навчальної та методичної роботи.

Оцінку «**добре**» (**82–89 балів, В**) заслуговує здобувач, який повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.

Оцінку «**добре**» (**74–81 бал, С**) заслуговує здобувач, який загалом роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою.

Оцінку «**задовільно**» (**64–73 бали, D**) заслуговує здобувач, який знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його в майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку «**задовільно**» (**60–63 бали, E**) заслуговує здобувач, який володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання й використання його в майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні

критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінка «незадовільно» (35–59 балів, FX) виставляється здобувачу, який має суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінку «незадовільно» (0–34 бали, F) виставляється здобувачу, який володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача освіти протягом семестру.

До складання іспиту допускаються здобувачі вищої освіти, у яких підсумкова модульна оцінка за семестр становить не менше 35 балів і, яким зараховано всі види робіт за цей семестр.

Здобувач вищої освіти, підсумкова рейтингова оцінка якого складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний покращити її до початку підсумкового семестрового контролю під час чергування викладачів на кафедрі у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету. Інакше здобувач не допускається до складання іспиту і в нього виникає академічна заборгованість.

Іспит з навчальної дисципліни здобувач вищої освіти може не скласти, якщо він успішно пройшов усі модульні контролю та його влаштовує підсумкова модульна оцінка. Здобувачі вищої освіти, підсумкова модульна оцінка яких становить від 35 до 59, іспит складають обов'язково. Здобувач освіти може підвищити на іспиті рейтинговий бал, при цьому, за результатами складання іспиту оцінка не може бути менша за підсумкову оцінку, яку він отримав за результатами модульних контролів.

На іспит виносяться теоретичні, практичні завдання в обсязі навчального матеріалу. Оцінювання результатів навчання на іспиті здійснюється за 100-бальною шкалою. Оцінка за іспит заноситься у відомість обліку успішності.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Основні поняття морфології. Іменник

Тема 1. Граматика як наука, її розділи – морфеміка і словотвір, морфологія, синтаксис. Різновиди граматики (описова, історична, зіставна, порівняльна). Академічні, наукові граматики. **Морфологія.** Основні поняття і предмет морфології. Зв'язок морфології з іншими лінгвістичними дисциплінами. Слово як лексема і як граматична одиниця. Слово, лексема, словоформа і форма слова. Граматична форма слова. Форма аналітична й синтетична. Омонімія й синонімія форм. Дефініція флексії. Поняття морфологічної парадигми. Повна, неповна, часткова, надлишкова парадигми. Макро- і мікропарадигми у класах слів. Граматичне значення слова. Поняття грамеми як найменшої одиниці граматичного рівня та елементарної одиниці. Поняття граматичної категорії, граматична опозиція. Види граматичних категорій. Способи й засоби вираження граматичного значення.

Тема 2. Система частин мови в сучасній українській мові. Критерії визначення частин мови та історія їх становлення в українському мовознавстві. «Традиційна» класифікація слів за частинами мови як результат застосування кількох характеристик. Самостійні і службові частини мови. Кваліфікація службових слів як слів-морфем у новітніх працях з морфології. Іменник і дієслово як центральні (основні) частини мови. Взаємозв'язок іменникової та дієслівної семантики.

Тема 3. Іменник. Визначення іменника як частини мови. Взаємна обумовленість лексичного значення та граматичних ознак іменника. Лексико-граматичні категорії іменника. Іменники – власні і загальні назви. Іменники – конкретні і абстрактні назви, особливості семантики і відмінювання. Іменники – збірні та речовинні назви, особливості семантики та відмінювання.

Граматичні категорії іменника. Категорія роду іменника, її реальна та формальна семантика, засоби вираження. Історичні зміни у формуванні категорії роду іменників. Специфіка вираження роду в назвах істот і неістот. Іменники спільного роду. Рід невідмінюваних іменників та абревіатур. Стилiстичні функції граматичної категорії роду.

Категорія числа іменника, її обумовленість зовнішньою семантикою, засоби вираження. Логічне й граматичне в осмисленні категорії числа. Розуміння форм множини як самостійних слів і як форм слів. Історичні зміни у формуванні категорії числа іменників. Залишки двоїни в сучасній українській літературній мові. Іменники *pluralia tantum* та особливості їх відмінювання. Іменники *singularia tantum*. Стилiстичні функції граматичної категорії числа.

Категорія відмінка іменника, граматичний зміст та засоби вираження. Система відмінків сучасної української мови. Вираження суб'єктних, об'єктних та обставинних відношень як зміст категорії відмінка. Основні значення відмінкових словоформ. Кличний відмінок як специфічна форма української літературної мови.

Словозміна іменників. Типи відмін іменників. Основні чинники становлення сучасних відмін іменників. Особливості відмінювання іменників I відміни. Особливості відмінювання іменників II відміни. Особливості відмінювання іменників III та IV відмін. Іменники, що перебувають за межами чотирьох відмін. Особливості відмінювання українських та неукраїнських власних назв. Відмінювані й невідмінювані абревіатури.

Модуль 2. Прикметник. Числівник. Займенник

Тема 4. Прикметник як частина мови. Визначення, граматичні ознаки прикметника. Лексико-граматичні ознаки прикметників. Розряди прикметників та принципи їх розмежування. Семантико-морфологічні особливості якісних прикметників. Співвідносна та неспіввідносна міра вияву ознаки якісних прикметників. Ступені порівняння якісних прикметників (з історичними коментарями). Лексико-семантичні категорії відносних прикметників. Присвійні прикметники, їхні ознаки. Проміжні розряди прикметників. Своєрідність категорій роду, числа, відмінка у прикметників. Короткі і повні, стягнені й нестягнені форми прикметників (з історичними коментарями). Відмінювання прикметників. Субстантивація прикметників.

Тема 5. Числівник. Частиномовна природа числівника. Семантичні розряди числівників. Граматичні ознаки числівника. Власне-кількісні числівники. Збірні числівники. Дробові числівники. Числівники пів, півтора, півтори, півтораєта. Неозначено-кількісні числівники. Питання про т.зв. порядкові числівники. Структурно-морфологічні розряди числівників. Морфологічні категорії числівників. Нівеляція категорії роду як характерна риса числівників. Особливості категорії числа у числівниках. Особливості категорії відмінка у числівниках. Характер сполучуваності числівників з іменниками. Відмінювання числівників. Наголошування числівників при словозміні. Синтаксичні функції числівників. Класифікація числівників за морфологічною будовою (з історичними коментарями). Відмінювання числівників різних типів.

Тема 6. Займенник як частина мови. Місце займенника у системі частин мови (історія питання). Поділ займенників на розряди за значенням. Особливості займенникових парадигм (з історичними коментарями). Явище прономіналізації в сучасній українській мові.

3.2. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин			
	Форма навчання: денна / заочна			
	усього	у тому числі		
л		п	с.р.	
Тема 1. Граматика як наука, її розділи. Основні поняття морфології.	12/12	4/1	2/1	6/10
Тема 2. Частини мови і принципи їх класифікації.	10/10	2	2	6/10
Тема 3. Іменник. Загальна характеристика й лексико-граматичні ознаки іменника.	8/11	2/1	2/1	4/9
Тема 4. Граматичні категорії іменників. Категорія роду.	8/11	2/1	2/1	4/9
Тема 5. Категорія числа іменників.	8/11	2/1	2/1	4/9
Тема 6. Категорія відмінка іменника.	8/9	2/1	2/	4/8
Тема 7. Словозміна іменника.	14/9	4	2/1	6/8
Модульна контрольна робота				
Разом за модулем 1	68/73	18/5	14/6	34/63
Тема 8. Прикметник. Загальна характеристика прикметника і його значеннєво-граматичні ознаки	10/7	2/1	2/1	6/5
Тема 9. Міра й інтенсивність ознаки якісних прикметників, засоби їх вираження.	8/7	2/1	2/	5/5
Тема 10. Словозміна і правопис прикметників. Морфологічний аналіз прикметників.	8/7	2	2/1	4/6
Тема 11. Числівник. Загальна характеристика числівника як частини мови.	10/7	2/1	2/1	6/5
Тема 12. Семантичні та структурні розряди числівників.	8/7	2/1	2/1	4/5
Тема 13. Словозміна числівників і зв'язок їх з іменниками.	8/9	2	2/1	4/8
Тема 14. Займенник. Загальна характеристика займенника як частини мови.	8/9	2/1	2	5/8
Тема 15. Відмінювання, вимова, правопис, морфологічний аналіз займенників.	7/9	2/	2/1	3/8
Модульна контрольна робота				
Разом модулем 2	67/62	16/5	16/6	37/50
Разом за семестр	135/135	34/10	30/12	71/113

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна/заочна)
Модуль 1. Основні поняття морфології. Іменник		
1	Загальні питання морфології.	2/1
2	Частини мови в українській мові. Засади загальноприйнятої (традиційної) класифікації: морфологічний, синтаксичний і лексико-семантичний принципи. Частини мови в шкільній лінгводидактиці.	2/1
3	Загальна характеристика й лексико-граматичні ознаки іменника.	2/1

	Семантичні групи іменників у шкільній лінгводидактиці.	
4	Граматичні категорії іменників. Категорія роду.	2/1
5	Категорія відмінка іменника.	2/1
6	Категорія числа іменників.	2/1
7	Словозміна іменників I, II відміни.	2/1
8	Словозміна іменників III, IV відміни.	21/1
Разом за модуль 1		16/8
Модуль 2. Прикметник. Числівник. Займенник		
9	Прикметник. Загальна характеристика прикметника і його значеннєво-граматичні ознаки.	2/1
10	Міра й інтенсивність ознаки якісних прикметників, засоби їх вираження.	2/
11	Короткі й повні форми прикметників. Словозміна і словотвір прикметників.	2/
12	Числівник. Лексико-граматичні розряди. Структурні розряди.	2/1
13	Словозміна і правопис числівників. Зв'язок числівників з іменниками.	2/1
14	Займенник, його місце в системі частин мови.	2/
15	Відмінювання, вимова, правопис займенників.	2/1
Разом за модуль 2		14/4
Разом за курс		30/12

3.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1. Основні поняття морфології. Іменник		(денна/заочна)
1	Поділ слів на частини мови за А.Загнітком, І.Вихованцем, В.Горпиничем та іншими вченими-граматистами.	4/10
2	Слова самостійні і службові, повнозначні і неповнозначні. Сучасні теорії у мовознавстві. Кількість лексико-граматичних класів у шкільній лінгводидактиці (аналіз шкільних програм, підручників для 6-7 класів).	4/10
3	Граматичний рід аббревіатур.	4/4
4	Рід іменників іншомовного походження та деяких власних назв.	4/4
5	Правопис власних назв.	4/6
6	Хитання в роді.	2/4
7	Залишки форм двоїни в сучасній українській мові та народних говорах.	2/4
8	Основні значення відмінків.	4/8
9	Особливості відмінювання українських і неукраїнських власних назв (прізвищ, топонімів).	4/6
10	Відмінювані і невідмінювані аббревіатури.	3/4
Разом за модуль 1		35/60
Модуль 2. Прикметник. Числівник. Займенник		
11	Перехідні семантичні розряди прикметників.	4/4
12	Творення ступенів співвідносної міри вияву ознаки.	2/4
13	Творення ступенів безвідносної міри вияву ознаки.	2/4
14	Відмінювання субстантивованих прикметників.	4/4
15	Правопис складних прикметників.	4/4
16	Неоднорідність морфологічної структури числівників.	4/6

17	Граматичні та стилістичні особливості поєднання числівників з іменниками.	4/6
18	Творення числівників.	4/7
19	Розрізнення займенників та інших омонімічних з ними частин мови.	4/6
20	Історичні пояснення про утворення окремих форм займенників.	4/6
	Разом за модуль 2	36/51
	Разом за курс	71/113

Крім того, самостійна робота містить ще й такі елементи: опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу; вивчення окремих питань, що передбачені для самостійного опрацювання; поглиблене вивчення літератури за темою та пошук додаткової інформації; підготовка до практичних занять; систематизацію вивченого матеріалу перед іспитом; опрацювання та підготовку огляду статей, опублікованих у фахових та інших виданнях; розроблення схем, таблиць, діаграм, мультимедійних презентацій тощо.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби: офісні додатки, Google Meet.

Обладнання: персональний комп'ютер, мультимедійний проєктор, інтерактивна дошка.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Алексієнко Л.А., Зубань О.М., Козленко І.В. Сучасна українська мова: Морфологія: підручник / за ред. А.К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ: Знання, 2013. 524 с.
2. Венжинович Н., Пискач О. Сучасна українська літературна мова. Морфологія: навчально-методичний посібник для студентів українського відділення філологічного факультету. Ужгород: Гражда, 2022. 222 с.
3. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, А.П. Загнітко, С.О. Соколова; за ред. К.Г. Городенської. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
4. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців: монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.
5. Прикладне українське мовознавство. Морфологія. Матеріали до практичних занять для студентів напряму 035 Філологія. Укладачі: Н. Венжинович, О. Пискач. Ужгород: ПП Данило С.І., 2022. 95 с.
6. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. 390 с.

Допоміжна література

7. Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Г.Х. Числівник української мови. Київ: Наук. думка, 1980. 242 с.
8. Вихованець І.Р. Морфологічні категорії? Словотвірні? Чи граматичні міжрівневі? *Актуальні проблеми українського словотвору* / за ред. В. Грещука. Івано-Франківськ: Плай, 2002. С. 13-18.
9. Вихованець І.Р. Система відмінків української мови. Київ, 1987. 232 с.

10. Вихованець І.Р. Українська відмінкова система у функціонально-категорійному вимірі (Спроба перекласифікації відмінків). *Наукові записки Кіровоградського педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Кіровоград, 2001. Вип. 31. Серія: Філологічні науки (мовознавство). С. 13–16.
11. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ: Наук. думка, 1988. 256 с.
12. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. Київ: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.
13. Горпинич В.О. Морфологія української мови: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
14. Граматичний словник української літературної мови. Словозміна: Близько 140 000 тис. слів / В.І. Критська, Т.І. Недозим, Л.В. Орлова, Т.К. Пуздирева, Ю.В. Романюк / Відп. ред. Н.Ф. Клименко. Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. 760 с.
15. Грищенко А.П. Прикметник в українській мові / відп. ред. В.В. Німчук. Київ: Наук. думка, 1978. 207 с.
16. Гуйванюк Н. В., Кардашук О. В., Кульбабська О. В. Українська мова. Схеми, таблиці, тести: навчальний посібник. Львів: Світ, 2005. 304 с.
17. Дудко І.В. Займенникове вираження категорії означеності-неозначеності в українській мові. Київ: Довіра, 2011. 232 с.
18. Еляшевська О. До питання про категорію числа іменників у сучасному українському мовознавстві. *Вісник Львівського ун-ту*. Серія філол. 2004. Вип. 4. Ч.І. С.134–139.
19. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С.Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
20. Жовтобрюх М.А. Займенник у системі частин мови. *Мовознавство*. 1994. № 6. С. 18–22.
21. Жовтобрюх М.А. Система частин мови в українській лінгвістичній традиції. *Мовознавство*. 1993. № 3. С.3–13.
22. Костусяк Н. Категорія відмінка як визначальна міжрівнева категорія іменника. *Українська мова*. 2004. № 3. С. 37–47.
23. Лінгвістичний аналіз: Методичні розробки для студентів українського відділення філологічного факультету / укл.: Г.І.Вовченко, А.М.Галас, О.Д.Пискач, Т.М.Розумик, І.В.Сабадош. Ужгород, 2012. 31 с.
24. Лукінова Т.Б. Числівники в слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис). Київ: Наук. думка, 2000. 370 с.
25. Матвіяс І.Г. Іменник в українській мові. Київ: Рад. шк., 1974. 184 с.
26. Микитюк О.Р. Формування української граматичної термінології. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*: зб. наук. пр. за ред. проф. А.М. Поповського. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського нац. ун-ту, 2011. Вип. 10. С.176–183.
27. Ожоган В. Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови. Київ: НАН України Інститут української мови, «Мовознавство», 1997. 231 с.
28. Олійник О.Б., Шинкарук В.Д., Гребницький Г.М. Граматика української мови: навч. посіб. для студ. вузів. Київ: Кондор, 2007. 543 с.
29. Плющ М.Я. Граматика української мови: морфеміка, словотвір, морфологія: підручник для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. 2-ге вид., доповн. Київ: Слово, 2010. 328 с.
30. Розумик Т., Венжинович Н. Морфологія сучасної української літературної мови: методичні розробки практичних занять для студентів українського відділення філологічного факультету. Ужгород: Патент, 2002. 75 с.
31. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
32. Сучасна українська літературна мова / за ред. М.Я. Плющ. 2-е вид. Київ: Вища шк., 2000. 429 с.; 3-є вид., стереотип. 2001. 429 с.; 4-є вид., стереотип. 2003. 430 с.

33. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / за ред. акад. І.К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1969. 584 с.
34. Сучасна українська літературна мова: підручник / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та ін.; за ред. А.П. Грищенка. 3-тє вид., доп. Київ: Вища школа, 2002. 439 с.
35. Сучасна українська мова: підручник / за ред. О. Д. Пономарева. 3-тє вид., перероб. Київ: Либідь, 2005. 399 с.
36. Тараненко О.О. Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму (у межах граматичних категорій іменника). *Мовознавство*. 2005. № 3–4. С. 85–103.
37. Тараненко О.О. Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму (у межах іменних граматичних категорій). *Мовознавство*. 2006. № 1. С. 41–64.
38. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський (співголова), О.О. Тараненко (співголова), М.П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. 824 с.
39. Христіанінова Р.О. Рід як класифікуюча категорія іменника. *Актуальні проблеми слов'янської філології*: Міжвуз. зб. наук. статей «Лінгвістика і літературознавство». Вип. VIII. Київ: Знання України, 2003. С. 128–135.
40. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2007. 823 с.
41. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2005. 640 с.
42. Ярошевич І. Становлення й кодифікація української морфологічної термінології. *Українська мова*. 2010. № 3. С. 44–54.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

43. Вебсайт ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Електронні версії підручників. URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>
44. Вебсайт МОН. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
45. Електронний граматичний словник української літературної мови (словозміна). URL: <http://www.mova.info/grmasl.aspx>
46. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/>
47. Сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ». URL: <https://e-learn.uzhnu.edu.ua/login/index.php>
48. Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua>
49. Словник української мови: В 11-ти томах. URL: <https://sum.in.ua/s>
50. Словник української мови: У 20-ти томах. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=24&page=0>
51. Словники України on-line: український лінгвістичний портал. URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
52. Словозміна. URL: <https://goroh.pp.ua/>